

Stichting De Rijckere-orgel 1776

p/a Jan van Hoofkwartier 74
4333 EB MIDDELBURG
www.derijckereorgel.nl
info@derijckereorgel.nl

NIEUWSBRIEF #09

7 februari 2024

Beste belangstellende,

Het is even geleden dat u van ons hoorde, maar we zijn blij u met deze 9^e editie van onze nieuwsbrief een update van ons project te kunnen geven. Uiteraard wordt er vooral achter de schermen veel werk verzet. Ons De Rijckere-orgel, dat zich inmiddels bijna een jaar in gedemonteerde staat in de werkplaats van Verschueren Orgelbouw te Ittervoort bevindt, wordt door onze adviseur Rog er van Dijk en de orgelmakers aan een minutieuze inspectie onderworpen. Over hun bevindingen leest u in de 10^e editie waar we een extra feestelijk tintje aan hopen te kunnen geven!

Om te beginnen geven we u een overzicht van de status van ons project en de fondsenwerving en blikken we terug op twee activiteiten van het afgelopen seizoen. In de twee vooruitblikken en onze agenda vindt u nadere informatie over wat nu bekend is over het komende seizoen en er volgt nog meer...

In deze editie laten we ds. Jan Scharp aan het woord. Tijdens bezoeken aan het Zeeuws Archief in 2022 kwamen we hem in de archivalia van de Hervormde Gemeente van Axel tegen in de vorm van een aantal bundels geschriften van zijn hand.

Op het moment van schrijven zijn we drukdoende met de voorbereidingen van onze nieuwe subsidieaanvraag bij de Provincie Zeeland, maar we hopen dat we ook op uw onmisbare betrokkenheid en steun mogen blijven rekenen. We ontmoeten u graag weer bij onze komende activiteiten. Zet u ze alvast in uw agenda?

We wensen u weer veel leesplezier!

Bram de Wolf,
secretaris

In deze nieuwsbrief:

1. Status van het project en de fondsenwerving	02
2. Terugblik excursie Zeeuws-Vlaanderen	04
3. Terugblik Byrd-weekend	07
4. Ds. Jan Scharp en ons De Rijckere-orgel	10
5. Vooruitblik Bach-avond over Die Kunst der Fuge	16
6. Vooruitblik masterclass Pieter-Jan Belder	18
7. Onze wijnen en cd	20
8. Agenda 2024	22

1. Status van het project en de fondsenwerving

Momenteel zijn we druk bezig met de voorbereidingen van de nieuwe subsidieaanvraag voor de provinciale regeling *Restauratie Rijksmonumenten 2024*. We hopen dat dit jaar het budget toereikend is om ons project te steunen.

Update fondsenwerving per 31 januari 2024:

- acht fondsen hebben hun toegezegde bedragen aan ons uitgekeerd
- tien orgelregisters zijn geadopteerd (er zijn nog slechts drie registers beschikbaar, zie onze website voor meer informatie)
- er zijn twee aktes ondertekend voor een jaarlijkse schenking
- donateurs leveren een jaarlijkse bijdrage
- inkomsten uit wijnverkoop: we hebben inmiddels 1.300 flessen wijn verkocht!
- inkomsten uit cd-verkoop
- inkomsten uit de benefietconcerten

Op basis van de terugkoppeling van Provincie Zeeland hebben we onze projectplanning geactualiseerd (zie volgende pagina).

Projectplanning 2023-2025

**maart
t/m
juli
2024**   **Subsidietraject
Provincie Zeeland**

De kostbare restauratie van het De Rijckere-orgel is onder andere afhankelijk van subsidies en giften. Bij de subsidieronde 2024 van Provincie Zeeland hopen we als stichting in aanmerking te komen voor subsidie.

**september
2024**   **Start crowdfunding**

Het resterend bedrag om de overplaatsing en restauratie te bekostigen willen we via een crowdfunding-campagne realiseren.

**april
2025**   **Plaatsing van het
orgel in Middelburg**

Om het orgel te kunnen plaatsen, moeten eerst voorbereidende werkzaamheden aan de galerij van de St. Augustinuskerk uitgevoerd worden. Daarna wordt het orgel door Verschuieren orgelbouw opgebouwd. De laatste stappen zijn de intonatie en stemming van het instrument.

**23 en 24
mei 2025**   **Feestelijke
ingebruikname**

Een feestelijk weekend in verband met de ingebruikname van het orgel op haar nieuwe locatie. Naast diverse concerten en een masterclass zijn er interessante lezingen. Ook is er een speciale activiteit voor kinderen. Een datum om in de agenda te noteren!

2. Terugblik excursie Zeeuws-Vlaanderen

Op 23 september 2023 organiseerden wij weer een excursie voor onze donateurs. En ook voor onszelf, om ons verder te verdiepen in en kennis op te doen over Vlaamse orgels uit de 18e eeuw. Dit keer bezochten we een drietal kerken in Zeeuws-Vlaanderen: de Sint Willibrordusbasiliek in Hulst, de Sint Henricus in Clinge en de Sint Philippus en Jacobuskerk in Koewacht, waar eveneens historische Vlaamse orgels aanwezig zijn.

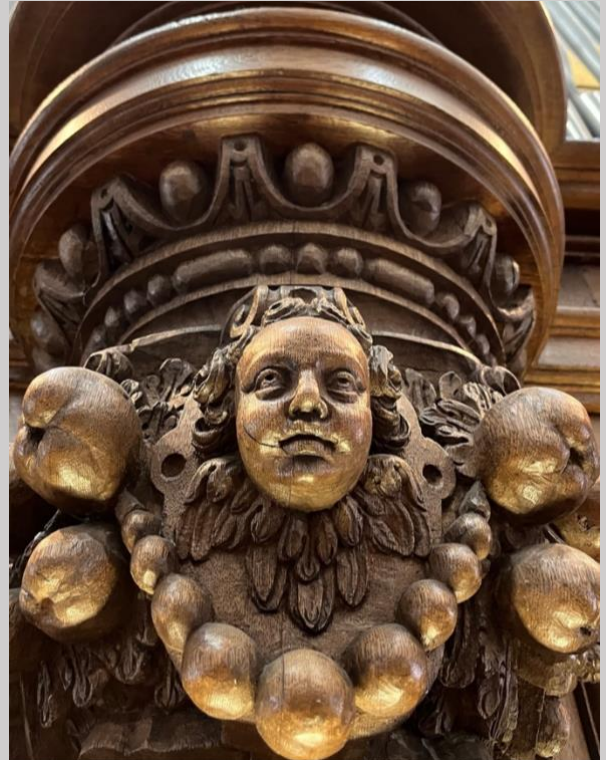
Samen met enkele geïnteresseerde donateurs werden wij warm welkom geheten door Marcel Mangnus, organist van de Sint Willibrordusbasiliek in Hulst. In deze imposante basiliek vinden we een van origine 17e-eeuws orgel, gebouwd door Loys Isoré in 1612. In aanleg was dit een eenklaviers instrument met 13 stemmen. Even groot als ons De Rijckere-orgel. Het orgel in Hulst is echter in de loop van de tijd fors uitgebreid tot een instrument met 31 stemmen, met name in 1971 door Flentrop Orgelbouw. Marcel Mangnus demonstreerde ons zijn orgel met een kort concert, waarop hij het gehele instrument overtuigend presenteerde. Hierna konden wij het instrument zelf bezichtigen en bespelen. We waren onder de indruk van de klankrijkdom en de goede staat van het instrument. De rijke akoestiek in de basiliek maakt het tot een zeer overtuigend geheel.

Na het bezoek aan Hulst bezochten we nog de kerken van Clinge en Koewacht. In de Sint Henricus in Clinge, een 19^e-eeuwse neogotische kerk, bevindt zich een instrument van Deetlef Onderhorst uit 1785. In de Sint Philippus en Jacobus in Koewacht, een eveneens neogotische kerk, maar dan uit de jaren '20 van de 20^e eeuw en met zeer karakteristiek metselwerk, vinden we een orgel uit ca. 1780, van orgelmaker Rogier uit Bergen op Zoom. Het bezoek aan beide kerken maakte ons minder enthousiast dan het bezoek aan Hulst. Hoewel het orgel in Clinge nog fraai klinkende registers bezit en in relatief goede staat verkeert, is de toekomst van deze kerk en haar orgel onzeker. Het gebouw met haar stemmig beschilderde interieur zal haar kerkelijke functie in ieder geval gaan verliezen. In Koewacht troffen wij een instrument aan in een ronduit slechte staat van onderhoud. De welluidendheid van een historisch klankbeeld was hier zo goed als verdwenen. Ook hier heerst er, ondanks alle inspanningen van Stichting Kerkbelang Koewacht om inkomsten te genereren waarmee het onderhoud van deze unieke kerk en haar interieur gefinancierd kan worden, grote onzekerheid over het voortbestaan in de nabije toekomst.

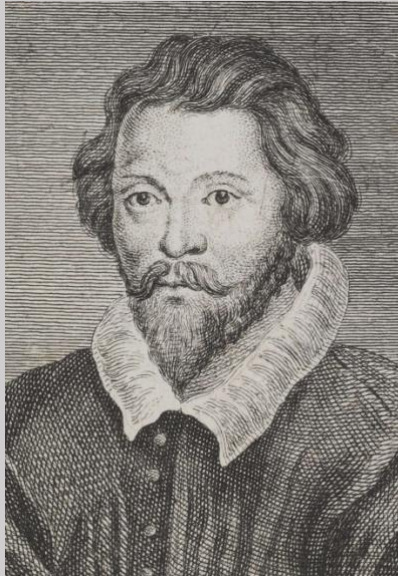
Ondanks dat kijken we terug op een interessante excursie. In relatie tot de laatste instrumenten realiseren we ons des te meer wat een fraai en uniek instrument ons De Rijckere-orgel is en dat het behoud van waardevol klinkend erfgoed ons aller aandacht en inspanningen meer dan waard is!

3. Terugblik Byrd-weekend 13 en 14 oktober 2023

Op 13 en 14 oktober 2023 organiseerden we een weekend naar aanleiding van het 400e sterfjaar van William Byrd, één van de grootste Engelse componisten. Onder leiding van docent Léon Berben verkenden we met een internationaal gezelschap, bestaande uit vijf actieve studenten en een aantal toehoorders, het veelzijdige oeuvre voor orgel en klavecimbel. In dit artikel een terugblik op dit inspirerende Byrd-weekend.

Vrijdag de 13e. Vanaf 12.30 uur verzamelden zich vijf enthousiaste studenten in de Sint Augustinuskerk. Ook enkele toehoorders sloten zich aan. Léon Berben en wij als bestuur heetten hen welkom onder het genot van koffie en een Zeeuwse bolus. Sommige tradities zijn het behouden waard...

Na de kennismaking volgde een informatieve inleiding, waarbij André Poortvliet ons in vogelvlucht door het leven van Byrd leidde en de belangrijkste bronnen waarin muziek van Byrd is overgeleverd nader toelichtte. Léon Berben ging vervolgens in op de orgel- en klavecimbelmuziek van Byrd (ca. 120 overgeleverde composities) en de bijzonderheden daarvan in relatie tot andere muziek uit die tijd. En natuurlijk de uitvoeringspraktijk. Hoe speel je muziek van Byrd? Welke instrumenten kende hij? In welke stemming? Welke registers gebruik je? Hoe speel je de (vele) versieringen? Wat zeggen oude vingerzettingen over articulatie en frasering? Juist omdat er ook heel veel niet bekend is, ontstonden hier boeiende discussies...

Tot na half zes kregen de vijf studenten alle 45 minuten les, naar keuze op orgel en/of klavecimbel, waarbij zij de ingestudeerde werken enthousiast ten gehore brachten. De commentaren, reflecties, tips en adviezen die Léon op zijn geheel eigen, originele en humoristische wijze meegaf, werden door de studenten en ook de toehoorders zeer gewaardeerd.

Na de volle lesmiddag vond 's avonds het openingsconcert plaats. Léon Berben speelde zowel op klavecimbel als op het fraaie Duyschot-Müllerorgel een boeiend programma: *'William Byrd: gentleman of the Chapel Royal'*. Als we ons proberen te verplaatsen in de luisteraars uit het midden van de 16e eeuw, dan moet de muziek van Byrd verbluffend zijn geweest: de frisheid, originaliteit, verbazingwekkende ritmiek en het complexe lijnenspel... Veel van zijn muziek was zijn tijd ver vooruit. Om dit goed te horen is een goede uitvoering van deze muziek noodzakelijk. Léon Berben wist hierbij als geen ander deze oude muziek tot leven te wekken. Virtuoso, expressief, prachtig versierd en zeer afwisselend geregistreerd. Ook in 2023 waren de luisteraars verbluft. De toon voor de studenten was gezet.

De tweedaagse masterclass was gebaseerd op twee fundamenteën van de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk: bronnenonderzoek (Byrd's muziek is in diverse manuscripten overgeleverd) en een zoektocht naar het juiste instrumentarium om zijn muziek te vertolken. Byrd was namelijk bekend met verschillende klavecimbelbouwtradities (Engels, Vlaams, Italiaans). Vanwege dit punt hadden de studenten -naast het orgel- de beschikking over maar liefst drie instrumenten: een Italiaans klavecimbel (naar Giusti), een Vlaamse muselaar (Couchet) en een Vlaams klavecimbel (Ruckers). Voor de presentatie "*William Byrd & de Vlaamse klavecimbelbouw*" op zaterdagochtend was klavecimbelbouwer Jared Clous uitgenodigd. Helaas was deze op het laatste moment verhinderd, waarna Léon Berben en André Poortvliet samen een nadere toelichting gaven op de instrumenten en de bijzonderheden ervan. Hierna werd de masterclass door Léon vervolgd en kregen de studenten weer individueel les. De lesdag werd onderbroken door een fraai lunchconcert. André Poortvliet bracht het programma '*William Byrd en het My Ladye Nevells Booke (1591)*', waarbij hij op klavecimbel en muselaar werken speelde uit *My Ladye Nevells Booke*, de oudste bron waarin werken van Byrd zijn opgetekend.

Tot slot van de masterclass vond zaterdagavond het afsluitende presentatieconcert plaats, waarin de studenten zich presenteerden en het geleerde in praktijk brachten. Zij presenteerden, samen met de docent, het programma '*William Byrd: Father of Musick*', zeer afwisselend op zowel klavecimbel als orgel. Ondanks de inspannende lesdagen voerden zij de werken overtuigend en energiek uit.

Het afsluitende concert vormde een fraai slotakkoord van een geslaagde tweedaagse masterclass. De bijzondere muziek van Byrd was het meer dan waard om in de schijnwerpers te zetten. De enthousiaste reacties van de studenten -en ook van andere gerenommeerde musici op social media- illustreerden dit!

4. Ds. Jan Scharp en ons De Rijckere-orgel uit 1776 in Axel

In deze bijdrage over ons De Rijckere-orgel is dit keer een 18^e-eeuwse dominee aan het woord....

Ds. Jan Scharp, van 1780 tot 1788 mede-bedienaar des Evangeliums in de Hervormde Gemeente van Axel en Zuid-dorpe. Hij publiceerde "*Geschiedenis en Costumen van Axel*" die in drie delen door Willem Abrahams in Middelburg werd uitgegeven. Verder is het van belang stil te staan bij de context waartegen we de totstandkoming van het De Rijckere-orgel in Axel moeten zien.

Titels van de publicaties van ds. Jan Scharp:

1787, deel 1: *behelzende eene plechtige Kerkelyke Redenvoering, uitgesproken op het tweehonderd-jaarg Eeuwfeest der Vryheid van gemelde Stad, staatelyk gevierd op den zeventienden van Hooimaand des Jaars 1786.*

1787, deel 2: *behelzende veele geschied-en oordeel-kundige bylagen, ter opheldering van de kerkelyke en weerdlyke geschiedenissen, van de vroegste tot op onze tyden toe, getrouw worden opgegeeven; en de oude en latere privilegien en rechten van Vlaanderen, byzonder van Axel. Alles opgespoord uit de onpartydigste Schryvers, en eene menigte nooit uitgegeevene Stukken.*

1788, deel 3: *Behelzende de keuren of voorgeboden, manier van procederen, en alle de verdere stedelijke ordonnantien. Vermeerderd tot op den teegenwoordigen tyd. Beneffens eenige byvoegselen tot de voorige deelen, en een algemeen register...*

Wie was ds. Jan Scharp?

Jan Scharp (1756-1828) was een Nederlands theoloog, predikant en dichter. Hij was leerling van de Latijnse school in 's-Gravenhage. Hierna studeerde hij theologie aan de Universiteit van Leiden. Hij werd predikant in het Zeeuwse Sint-Annaland (1778-1780), waar hij in 1779 de Psalmberijming van 1773 invoerde. In 1780 werd hij predikant te Axel en vandaar ging hij in 1788 naar Noordwijk-Binnen. Een jaar later werd Scharp predikant in Rotterdam. Hij bleef daar predikant tot 1795, toen hij ontslagen werd omdat hij, fel Oranjegezind als hij was, weigerde de eed op de Bataafse Republiek af te leggen. In 1798 ging Scharp werken als predikant onder de uitgeweken Oranjegezinde in Loga bij Leer in Oost-Friesland. In 1799 promoveerde hij tot doctor in de theologie aan de Pruisische Universiteit van Duisburg. In 1800 keerde hij als predikant terug in Rotterdam. Jan Scharp werd in 1816 benoemd tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Hij ging op 1 januari 1826 met emeritaat en werd na zijn overlijden in 1828 begraven in de Laurenskerk in Rotterdam.

Context

In de reeds in eerdere edities van deze nieuwsbrief genoemde publicatie *Protestants Beek* schetsten de auteurs Wim Hoogstraten en Henk van Loo op de pagina's 116 t/m 118 de geschiedenis van het De Rijckere-orgel in Axel vanaf 7 september 1775, de datum waarop de kerkmeesters Josias Paulus (tevens burgemeester!) en Jan de Jonge het bouwcontract met de gebroeders De Rijckere te Kortrijk sloten. In deze verhandeling wordt veelvuldig geciteerd uit de persoonlijke aantekeningen die de Axelse predikant Abraham Ruysch in het Aktenboek maakte.

Een korte samenvatting:

De twee predikanten en burgemeester Josias Paulus wilden de nieuwe psalmberijming uit 1773 invoeren. In Axel werden de psalmen van Petrus Datheen nog steeds onbegeleid gezongen. Daarbij had men de gewoonte *“de Noten onnodig uit te trekken, in den mond te draaien en te kauwen, en met verlagingen en verheffingen tusschen de tanden en ’t gehemelte, slangsgewijze henen te slingeren en te dwarrelen”* (....)

De nieuwe berijming vroeg om een nieuwe “korte” zangwijze, maar de praktijk in de meeste kerken was dat beide berijmingen en zangwijzen door elkaar klonken: Datheen klonk wat *“achterna”* en de nieuwe berijming werd *“rasser en niet zo sleepend”* gezongen. Dat deze “strijd” tijdens de erdiensten chaotische taferelen opleverde en zeker geen positieve bijdrage leverde aan een passende beleving van de psalmteksten zal iedereen duidelijk zijn.

In Axel riep de kerkenraad de magistraat te hulp om tegen “wederhorigen” op te treden. De openbare orde was blijkbaar in het geding! De regering publiceerde daarna een herhaling van het genomen besluit en een vernieuwd bevel om *“korter”* te zingen, en vooral de zangregels en noten niet langer uit te rekken dan de voorzanger. Deze publicatie werd op 29 augustus 1773 door ds. Abraham Ruysch van de kansel voorgelezen *“met eene bedreiging, dat elk, die aan dit bevel niet gehoorzaamde, vervallen zou in eene boete van twintig guldens, voor de eerste maal, enz.”* Ook waren de gerechtsdienaars in de Kerk gesteld, om bij noodzake, gebruikt te worden. *’t Gebod werd echter overtreden en het zingen opzettelijk zoo ’t scheen, doorgezet en uitgerek, na dat de Voorzanger eindigde. Toen ’t gedaan was vroeg de Prediker, wie ’t was, die zoo lang had nagezongen: en die persoon, die schuldig was, werd hem door zijne meid, opentlijk in de Kerke genoemd, die dan ook vervolgens in de boete beslagen werd, en die boete ook betaald heeft”* – *“Vervolgens moest de Voorzanger, genoegzaam alleen, zingen en de Gemeente zweeg. Maar naderhand heeft men zich allengskens beginnen te schikken: de Regeringe heeft een klein, maar evenwel voldoende, Orgel doen zetten en thans zingt men er, met algemeene toestemming en genoegen, de korte zangwijze”*.

Het De Rijckere-orgel was dus geen overbodige luxe in Axel! Op 21 december 1775 plaatste burgemeester Josias Paulus de grootste frontpijp met een fraaie inscriptie en omrankt met fraai getekende krullen met de volgende tekst:

Dese pijp is ingestelt Door D: H: Mijn Heer Josias Paulus

Borgemeester Der stede en ambacht van Axel en Neusen

Desen 21 Desember 1775

Op 26 februari 1776 vond de keuring van het orgel plaats door de Goese organist Heinrichs, en werd het niet alleen goedgekeurd maar zelfs verklaard in *“malschheid en zwaarte van geluid, verscheidene Orgels in voorname Steden, welken oneindig meer gekost hadden, verre te overtreffen”*.

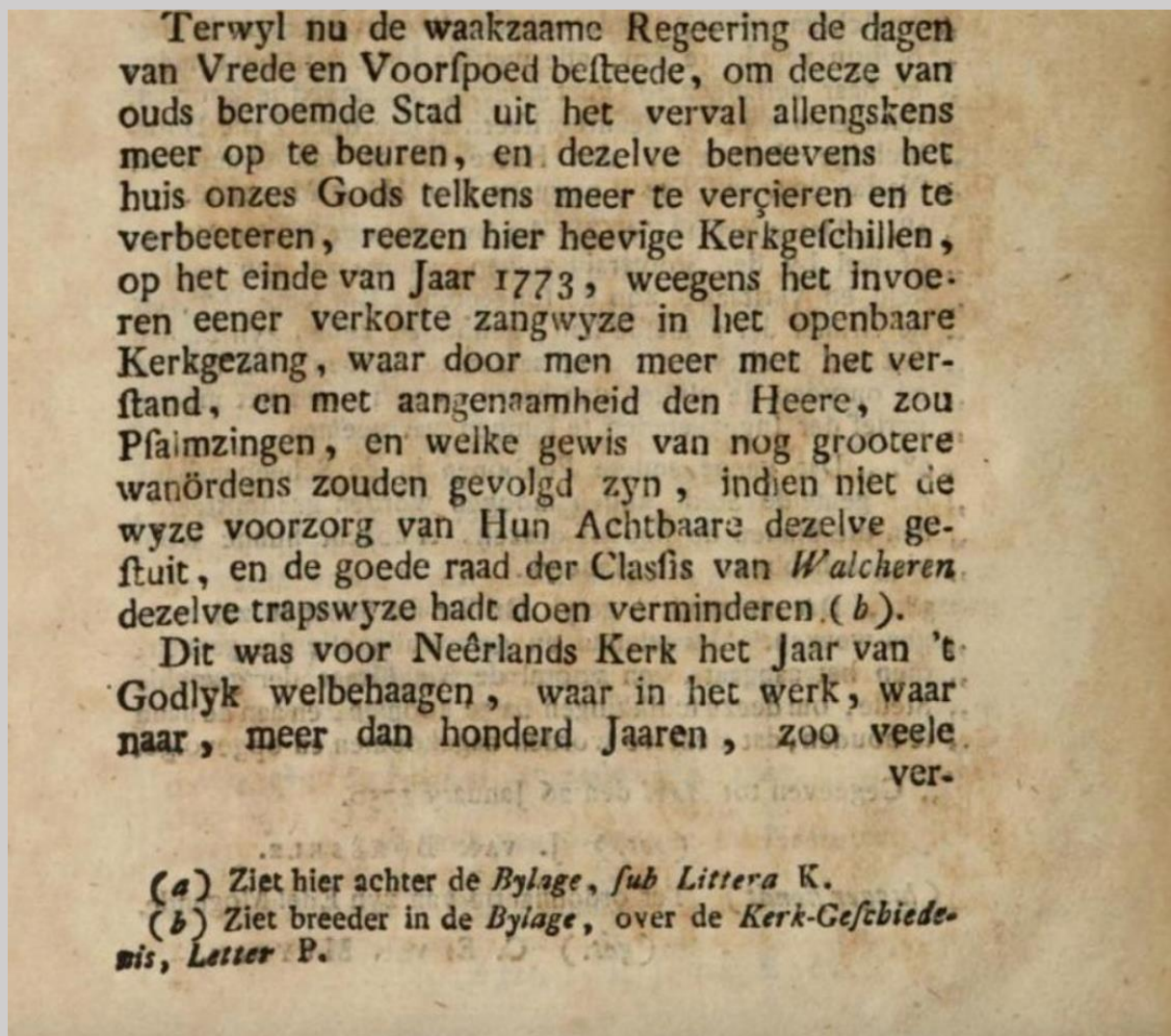
De feitelijke ingebruikname vond in een overvolle kerk plaats op 27 februari 1776, waarbij ds. Abraham Ruysch het instrument inwijdde. *“Voor en na de Godsdienst was er een streeleend Musyk zoo op het nieuw Orgel als op verscheidene andere Speeltuigen, en eindelijk werdt alles beslooten met eene vriendelijke maaltijd op het Stadhuis, waartoe ook de beiden Predikanten genoodigd waren”*

Waarom is deze publicatie waardevol voor ons?

De publicatie *“Geschiedenis en Costumen van Axel”* is feitelijk een bundeling van diverse artikelen en redevoeringen die Scharp in deze uitgave voorzien heeft van een uitgebreid en zeer interessant notenapparaat. Erudiet als hij was, raadpleegde hij bij het schrijven veelvuldig werken van gezaghebbende en de “meest onpartijdige” auteurs. De selectie die wij hieronder gemaakt hebben is een fragment uit de redevoering die Scharp bij gelegenheid van het 200-jarige jubileumfeest van de Vrijheid van Axel op 17 juli 1786 in de kerk van Axel hield. Tijdens deze redevoering had hij niet alleen letterlijk uitzicht op het De Rijckere-orgel, maar vraagt hij zijn gehoor terug te denken aan de roerige tijden die aan de totstandkoming en de ingebruikname van dit instrument vooraf gingen. In het verdere verloop van zijn rede plaatst hij de kerkelijke roerselen en de algehele binnenlandse situatie in een, om het in modern

taalgebruik te verwoorden, breder geopolitiek kader. Onder de tekst op bladzijde 176 treffen we in de voetnoten de dispositie van het orgel aan. Scharp kwalificeert zichzelf hier nadrukkelijk als een niet-muzikkenner en het is dan ook niet vreemd dat zijn opgave van de registers en speelhulpen, waarvoor hij bij zijn organist te rade is gegaan, anno 2024 voor enige onduidelijk zorgt. Omdat het originele bouwcontract tot op heden niet is teruggevonden is de dispositie van Scharp uit 1787 de oudste historische bron die ons bekend is. In zijn opgave mist de Tierce 1 3/5' en is de vermelde omvang van het pedaal niet geheel juist. Organist Willem Lootens vermeldt in zijn "Bericht wegens het nieuwgebouwde orgel in de Oostkerk binnen Middelburg in Zeeland" (3 april 1809) de aanwezigheid van een Tertiaan. Orgelmaker J. van der Kleij uit Rotterdam, die het orgel vanaf 1902 tot de entree van de firma Dekker uit Goes in 1914 in onderhoud had, geeft in zijn opgave uit ongeveer 1920 de aanwezigheid van een Terts 1 3/5' aan. Nauwgezette bestudering van deze historische gegevens en de sporen die het gedemonteerde orgel, in het bijzonder de windlade, prijsgeeft zijn bepalend voor het opstellen van het definitieve restauratieplan. Op dit moment zijn onze adviseur Rog er van Dijk en Johan Zoutendijk van Verschueren Orgelbouw BV daar druk mee bezig. Met name over de oorspronkelijk aanwezige twee tongwerken Trompette 8' en Clairon 4' zal nog gesproken gaan worden.

Een selectie uit de publicatie:

verstandigen en rechtvaardigen verlangd hadden, zonder het gezien te hebben, zyn volle beslag kreeg, en het kreupel Psalmgezag van den onrustigen DATHENUS met gekuischter toonen, meer overeenkoomstig met de woorden van den Heiligen Geest, verwisfeld is; welke nieuwe Beryming alhier, op order van Hun Hoog Mogende, gelyk in de andere Plaatzen der Generaliteit, plegtig is ingevoerd, op den eersten January 1775. — En wie zou 'er dan met MEFIBOZETH willen hinken als hy met DAVID huppelen kan (a)?

Herinnert U de vreugdige plegtigheid, met welke, op den 27sten February van het volgend Jaar 1776, uw nieuwgebouwd Orgel den Heere werdt geheiligt, wanneer men staatelyk den God der Vaders loofde, die het gegeven hadt in het hart onzer Oudsten, en in het hart van allen Man onder U, die vrywiliig zyne handen den Heere gevuld hadt, om te verçieren het huis des Heeren, dat onder ons is, en hem te looven met het Orgel en met de Instrumenten der Muziek (b) (c).

Zoo

(a) Ziet *Littera P. l. c.* vergelykt J. VAN IPEREN, *Historie van het Psalmgezag*, en voornaamlyk teegen de dwaaze vooroordeelen voor het Oude, myne uitgegeevene *Leerreden over Prediker 7: 10*, uitgesprooken by de Inwyng van van de Nieuwe Beryming op *St. Annaland*, en gedrukt te *Lezden* 1779.

(b) Ziet de *Bylage l. c.*

(c) Men weet, hoe ongunstig doorgaans onze oude Godsgeleerden over het gebruik der Orgelen in den openbaaren Godsdienst dachten: by voorbeeld HOSPINIUS *de Orig. Templorum L. 2. C. 23. Opp. T. 1. pag. 261, 262*, en VOETIUS, *Polit. Eccles. T. 1. Part. 1. L. 2. p. 544—598*. het is ook bekend hoe onze Oude Synodens dezelve verboden hebben, waarschynlyk om het misbruik — teegenwoordig behoeft men alleen onze Kerken niet alleen in de Steden, maar ook op veele Dorpen te bezien, om overtuigd

te

Zoo' rolden onze dagen lieflyk voort: de Vryheid, de Eendragt en de Viele fcheenen voor altoos in Nederland te wonen: onze welvaart rees, onze bloei vermeerderde, men kende geene Staats-krakeelen, 'er was openhartigheid, vrede, vertrouwen en genoeglykheid in de zamenleving: de Landman op zyne hoeve, de Burger by zyn werk, de Krygsman by zyne oeffeningen, de Vlooteling by zyne wimpels, de Geleerde by zyne studien,

te worden, hoe men thands in de Gereformeerde Kerken over het gebruik der Orgelen denkt, en het is onnoodig om de bewyzen voor het geoorloofde daar van te herhaalen, zeedert dit zoo dikwils gezegd is als 'er Leerredenen ter inwyding van Orgelen uitgesproken of gedrukt zyn. Ook laat ik het andere beflisen, of de Orgelen reeds ingevoerd zyn door Paus VITALIANUS A°. 671, zoo als DANÆUS wil, in *Orat. Dom. Tract 3. Cap. 3. Opusc. pag. 618*, dan of zy eerst gezogt moeten worden omtrend A°. 1250, zoo als BINGHAM meent, *Orig. Eccl. Vol. 3. L. 8. Cap 7. § 14. pag. 275—279*. Nog minder is het myne zaak, uitpraak te doen, of men het keurig Orgel te *Haarlem* voor het beste houden moet, dan of het overtroffen wordt door dat in de Klooster Kerk der Benedictynen te *Catania* in *Sicilien*, gelyk het oordeel is van den Heer BRYDONE en van den Graaf DE BORCH, *Reize door Sicilien en Malthe, 7. Brief pag. 54, 55*, of door het Orgel te *Trenten*, dat men my verzeekerd heeft van 64 voeten te zyn. — Ons *Axels* Orgel heeft daar mede niets gemeens, maar is echter voor onze Kerk voldoende, en vry zuiver van geluid. Onze Organist heeft my, die zelf geen Muziek verstaat, opgegeeven, dat 'er in zyn de navolgende Registers:

Een <i>Prestant</i> 4 voet.	— <i>Sesquialt</i> 2 dik, <i>Bas</i> 3 Balken.
— <i>Holpyp</i> 8 voet.	en <i>Superius</i> . het <i>Clavier</i> van
— <i>Octaaf</i> 2 voet.	— <i>Cimbale</i> en <i>Pornituur</i> , <i>Bas C.</i>
— <i>Fluto</i> 4 voet.	3 dik of <i>Mixtuur</i> . tot drie ge-
— <i>Cornet</i> 5 dik.	— <i>Trompet</i> 8 voet. streept D.
— <i>Nazard</i> .	— <i>Clairon</i> 4 voet, <i>Bas</i> Een <i>Pedaal</i>
	en <i>Superius</i> . van <i>Bas C.</i>
	— <i>Tremblent Royaal</i> , en tot G in het <i>con-</i>
	een dito <i>Deux</i> . tra <i>Octaaf</i> .

Stadten, de Regent by zyne zorgen, de Staatsman by zyne Cabinetten, en het gantsche Volk onder den Oud-Vaderlandschen lommer, wist van geene Staatsverschillen, die de bewooners van één Land, van ééne Stad, van één Huis teegen elkanderen verdeelen: men kende geene achterdogt, ieder leefde wel te vrede, vry en gerust, elk zong het geluk van Neêrlands vryen Staat en het heil der Vrede; de Buitenlanders zelve oordeelden dat Nederland een Eden was, en een Paradys van vergenoeging: — Toen eensklaps, in de zes laatste Jaaren dit schoon tooneel veranderd is, en buitenlandsch geweld met innerlyke tweespalt het zelve in een Chaös van allerlei verwarring heeft herfschapen.

't Is waar, het vuur van den onrechtvaardigen en verderflyken oorlog met *Engeland* gevoerd, bleef van onze Grenzen verwyderd, en *Axel*, voor zich zelv' heeft niets geleeden: — Maar konde ons hart by den algemeenen ramp des Vaderlands ongevoelig zyn? — 'moest het niet bloeden by elken slag, die aan onzen Welvaart werdt toegebracht? — Ach! hoe meenigmaal hebben wy, met U in dit Bedehuis vergaderd, ons voor den God der Vaders verootmoedigd, en het aangezigt des Heeren ernstig gebeden! — hoe dikwils U vermaand en met traanen gebeden om de roede te zien van wie ze bestelde! — hoe deden wy de voorhoven des Heeren van vreugd weêrgalmen, toen Neêrlands Oude roem op *Doggersbank*, den 5den Augustus 1781, behouden bleef; vooral toen God zich gewend hadt tot het gebed zynes Volks, en de lieflyke Vrede hersteld was, die den 30sten Mey 1784 te *Parys* geslooten werdt. — En och of de binnenlandsche rust met éénen was herbooren! —

M

Van

5. Vooruitblik: Bach-avond over de Kunst der Fuge

Op vrijdag 8 maart 2024 organiseren we een Bach-avond over de Kunst der Fuge (BWV 1080) met Wim Thijs en André Poortvliet. Dit werk van Bach waar hij de laatste tien jaar van zijn leven aan werkte, wordt gezien als een 'summa' van zijn kunnen en een muzikaal testament. Het is ook een werk dat met vele raadsels omgeven is. Waarom is het niet voltooid? Wat is de juiste volgorde van de stukken en voor welk instrument is het geschreven? Tijdens deze Bach-avond zal Wim Thijs ingaan op deze vragen en proberen enkele raadsels op te helderen. André Poortvliet speelt op orgel en klavecimbel een selectie uit de Kunst der Fuge. De opbrengst van deze Bach-avond is volledig bestemd voor ons orgelproject.

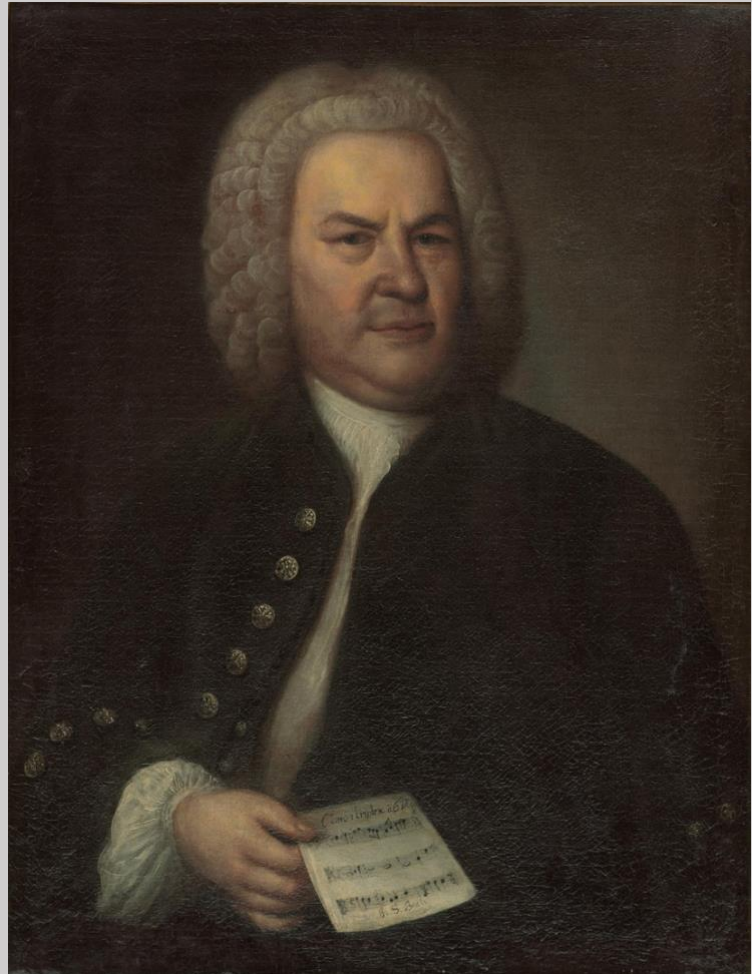
Mogelijk al vanaf 1738 begon Bach met het componeren van één van zijn meest complexe werken: de Kunst der Fuge. Het is een verzameling met fuga's en canons over één en hetzelfde thema. Naast dat het een onvoorstelbaar meesterwerk is in technisch opzicht, is het ook ontroerende muziek. Zoals altijd bij Bach zijn ratio en emotie perfect met elkaar in balans gebracht. Lange tijd werd gedacht dat de Kunst der Fuge een theoretisch werk is, een demonstratie van wat er mogelijk is met één thema. Toch is de Kunst der Fuge een compositie die vooral moet klinken. Zo noemt Mattheson het '*ein praktisches und prächtiges Werk*' en zijn zoon Carl Philipp Emanuel omschrijft het als '*das vollkommenste practische Fugenwerk*'.

Op 8 maart volgt een introductie op dit Bach-werk, worden luistertips gegeven en klinkt een selectie uit dit meesterwerk.

Sinds de eerste druk van het werk in 1751 is met name de onvoltooide slotfuga met mysteries omhuld. Bach's zoon Carl Philipp Emanuel schreef onder het afgebroken manuscript van de laatste fuga: '*Über dieser Fuge, wo der Nahme B.A.C.H. im Contrasubject angebracht worden, ist der Verfasser gestorben*' (zie afbeelding op volgende pagina). Als compensatie voor deze onvolledige fuga werd het contrapuntische koraalvoorspel *Wenn wir in höchsten Nöthen sein* toegevoegd, maar deze toevoeging past niet in het oorspronkelijke bouwplan van J.S. Bach... Over de onvoltooide slotfuga is veel gespeculeerd en er zijn veel pogingen gedaan om de fuga te completeren.

Bijzonder aan deze Bach-avond is dat de onvoltooide fuga wordt gespeeld in een reconstructie van Kees van Houten. Toegelicht wordt hoe deze reconstructie gemaakt is en wat een mogelijke betekenis is van de onvoltooide fuga.

Nieuwsgierig geworden? Meld u aan via de link op de volgende pagina.

Wim Thijs was o.a. docent aan de Technische Universiteit Delft, is een groot Bach-liefhebber en geeft vaak "pretcolleges" over allerlei onderwerpen. Hij is in staat de luisteraars mee te nemen in de geheimen van Bach's componeerkunst, deelt interessante feiten over Bach's leven en doorspekt zijn verhaal altijd met de nodige humor en improvisatie...

André Poortvliet speelt orgel, klavecimbel en klavechord en begon in 2020 een meerjarenproject 'Bach in perspectief' waarin hij Bach's orgelmuziek, klavecimbelmuziek en kamermuziek uitvoert. Na eerdere concerten (Wegen naar Bach, Das Wohltemperiertes Klavier en sonates voor viola da gamba) staat dit keer Bach's Kunst der Fuge centraal.

Praktische informatie:

**Vrijdag 8 maart 2024, 20.00 uur, Sint-Augustinuskerk, Middelburg (Zuidsingel 70)
Bach's Kunst der Fuge: enkele raadsels opgelost?**

Wim Thijs, inleiding
André Poortvliet, orgel & klavecimbel

Kaarten: EUR. 20,- inclusief wijn/fris na afloop (tot 18 jaar: EUR. 10,-).

Klik hier om kaarten te reserveren: <https://www.ticketkantoor.nl/shop/bachavond>

6. Vooruitblik: Masterclass met Pieter-Jan Belder: Scarlatti en Soler

De tweedaagse masterclass van Pieter Jan Belder op 31 mei en 1 juni 2024 staat in het teken van de Iberische stijl, met name de muziek van Domenico Scarlatti en Antonio Soler. Van deze twee componisten is Domenico Scarlatti ongetwijfeld het bekendst. Soler beschouwde zich als discipel van Scarlatti, wat in zijn stijl duidelijk merkbaar is. Deze stijl kenmerkt zich door het uitbundige gebruik van Spaanse folkloristische dansen en stijlmiddelen.

Domenico Scarlatti was van Italiaanse komaf, zoon van de beroemde operacomponist Alessandro Scarlatti. Deze vader, afkomstig uit Sicilië, oefende een bijna dwangmatige invloed op Domenico uit, die echter in het vak van de opera niet half zo succesvol werd als zijn vader. Op zijn 40e emigreert Domenico, naar men aanneemt om de verstikkende bemoeizucht van zijn vader te ontvluchten, naar Portugal. Hier gaat hij eveneens als operacomponist aan de slag, maar een van zijn neventaken is het geven van klavecimbellen aan de kroonprinses Maria Barbara. Op verzoek van zijn broodheer geeft hij ook enkele lessen aan het wonderkind Carlos Seixas. In zijn rapport over deze klaviervirtuoos schrijft hij dat niet Seixas veel van hem geleerd heeft maar dat het omgekeerde des te meer het geval was. Een van de karakteristieken van de composities van deze jonge meester is het incorporeren van de lokale volksmuziek. Wanneer Maria Barbara trouwt met de Spaanse

kroonprins en verhuist naar Sevilla begint Scarlatti dit principe uitgebreid toe te passen in zijn eigen klavierwerken. Deze zullen een enorme invloed uitoefenen op de Spaanse klavierstijl waarvan Soler wellicht de belangrijkste vertegenwoordiger is. Het is niet heel waarschijnlijk dat Soler veel les gehad heeft van Scarlatti, maar Soler zou een van de kopiisten van Scarlatti's sonates geweest kunnen zijn, waardoor hij zijn stijl uitvoerig heeft kunnen bestuderen. Feit is dat er diverse manuscripten bestaan waar de werken van Scarlatti en Soler gebroederlijk naast elkaar gekopieerd zijn.

Hoewel de nadruk zal liggen op het werk van deze componisten zijn natuurlijk ook bijdragen welkom van muziek van Seixas en andere navolgers van Scarlatti, zoals bijvoorbeeld een componist als De Nebra.

Voor de lessen en het concert zijn twee instrumenten beschikbaar, een eenklaviers Italiaans klavecimbel door Sebastiano Cali (GG/AA-e3) en een tweeklaviers Frans klavecimbel door Titus Crijnen (FF-f3).

Pieter-Jan Belder studeerde blokfluit en klavecimbel aan de conservatoria van Den Haag en Amsterdam. In 1990 behaalde hij voor beide instrumenten het diploma Uitvoerend Musicus. Sindsdien treedt hij veelvuldig op in binnen- en buitenland. Vanaf 1989 was hij vaste medewerker van het Radio Kamer Orkest waar hij werkte o.l.v. onder andere Frans Brüggen, Ton Koopman, Roy Goodman, Kenneth Montgomery en Philippe Herreweghe. Daarnaast is hij als continuospeler actief in diverse ensembles, waaronder de Nederlandse Bachvereniging, het Orkest van de 18e eeuw en zijn eigen ensemble Musica Amphion. Verder begeleidde hij solisten als Johannette Zomer, Peter Kooij, Rémy Baudet, Nico van der Meel, Sigiswald Kuyken, Harry van der Kamp, Rainer Zipperling, Wilbert Hazelzet en Saskia Coolen. In 1997 was Belder prijswinnaar van de NDR-Musikpreis 1997 te Hamburg. In 2000 werd hij winnaar van het Internationale Bachwettbewerb Leipzig. Vanaf 1991 maakte Belder meer dan 140 cd-opnames waarmee hij internationale erkenning en bekendheid als klavecijnist verwierf. Zo werkte hij mee aan een complete editie van alle Bach klavecimbelwerken (13 cd's). Deze succesvolle opnames werden gevolgd door een opname met het complete klavecimbeloeuvre van Domenico Scarlatti (36 cd's), klavierwerken van Soler (8 cd's) en Rameau (3 cd's). De complete opnames van het Fitzwilliam Virginal Book, klavierwerken van Byrd, J.S. Bach en Dandrieu volgden. Pieter-Jan Belder doceert Oude Muziek aan de Musikhochschule Lübeck.

Praktische informatie:

Sint-Augustinuskerk, Middelburg (Zuidsingel 70)

vrijdag 31 mei 2024, 13.00 uur – start masterclass

zaterdag 1 juni 2024, 10.00 uur – vervolg masterclass

zaterdag 1 juni 2024, 20.00 uur – presentatieconcert door studenten en Pieter-Jan Belder

Klik hier om kaarten te reserveren: <https://www.ticketkantoor.nl/shop/iberischestijl>

7. Onze wijnen en CD

Sinds december 2020 verkopen we onze speciale De Rijckere-wijn. Inmiddels hebben we circa 1.300 flessen verkocht. Veel dank voor de belangstelling en uw steun! We hopen dat u onze alomgewaardeerde wijnen ook dit voorjaar weer zult weten te vinden, ook als cadeaus doen ze het heel goed!

De Rijckere-wijnen

De De Rijckere-wijnen betreffen een Franse witte wijn (Chardonnay-Viognier) en een Franse rode wijn (Merlot). Beide wijnen komen uit de Languedoc. Heerlijke wijnen om zelf van te genieten of leuk om weg te geven als cadeau of relatiegeschenk. Door deze De Rijckere-wijnen te kopen, helpt u ons het project te realiseren.

2022 Cuvée DE RIJCKERE – CHARDONNAY VIOGNIER

L'AUDE – LANGUEDOC

Perfect huwelijk van sappige fris ronde Chardonnay, met de gedistingeerde Viognier. De kleur is helder goudgeel. In de neus delicate aroma's van tropisch wit fruit, witte bloemen en een toefje hazelnoot. De smaak is mondvullend met tonen van abrikoos, perzik, appel en wat karamel. De afdronk is droog en aanhoudend fris. Heerlijk als aperitief of bij geitenkaas, witvlees- of visgerechten.

2022 Cuvée DE RIJCKERE – MERLOT

L'AUDE – LANGUEDOC

Deze Merlot is gemaakt van 20 jaar oude stokken van de zonnige zuidhellingen uit de buurt van Carcassonne. In de neus treffen we gul fruit van bessen en bramen, de smaak is rijk met tonen van bosfruit en subtiele kruidigheden. De afdronk is lang en aangenaam. Heerlijk bij jong belegen kazen, charcuterie en pastagerechten.

De wijnen zijn te koop per doos van zes flessen en per fles. Ondanks de recente forse prijsverhogingen leveren we de wijn voorlopig nog voor de huidige prijzen: een doos met zes flessen kost € 55,-, de prijs per fles is € 9,95. Vanaf 12 flessen wordt de wijn gratis thuisbezorgd op Walcheren en de Bevelanden. Uiteraard is de wijn ook te koop en af te halen bij onze activiteiten en desgewenst ook op afspraak bij de Sint Augustinuskerk te Middelburg. Op onze website kunt u via het bestelformulier de wijn eenvoudig bestellen. Tegen een meerprijs is deze wijn nu ook leverbaar in luxe geschenkverpakkingen voor twee flessen.

CD "Fugue & Caprice"

Woensdagavond 13 juli 2022 werd de nieuwe CD "*Fugue & Caprice*" gepresenteerd na afloop van een memorabel en inspirerend orgelconcert door Léon Berben in de Middelburgse Oostkerk, waar het andere De Rijckere-orgel zich bevindt.

De cd is in april 2022 opgenomen op het De Rijckere-orgel in Beek. Het programma geeft een goed beeld van de mogelijkheden van het orgel met componisten als Louis Couperin (ca. 1626-1661), François Roberday (1624-1680), Johann Jakob Froberger (1616-1667), Henry Du Mont (1610-1684), Abraham van den Kerckhoven (1618-1701), Jacobus La Fosse (1671-1721) en Claude Balbastre (1724-1799).

Uiteraard hopen we dat ook u één of meerdere exemplaren wilt afnemen. Bestellen kan eenvoudig via de knop CD van onze website. De vermelde verzendkosten hebben betrekking op de verzending van één exemplaar. Voor verzending van meerdere exemplaren kunt u contact opnemen met het secretariaat. Bezorging bij een bestelling van meerdere exemplaren behoort tot de mogelijkheden.

Speciale actie: prijs per stuk: € 20,-. Bij afname van 3 exemplaren betaalt u slechts € 50,-.

8. Agenda 2024

Een overzicht van onze activiteiten voor 2024:

8 maart 2024, 20.00 uur

Sint-Augustinuskerk, Middelburg

Bach-avond over Die Kunst der Fuge door **Wim Thijs** (spreker) en **André Poortvliet** (klavecimbel & orgel)

31 mei en 1 juni 2024

Sint-Augustinuskerk, Middelburg

Masterclass en concert over de Iberische stijl: klaviermuziek van Domenico Scarlatti en Antonio Soler met **Pieter-Jan Belder**

Benefietconcerten op het Duyschot/Müller-orgel (1707/1754), zomer 2024:

De voorbereidingen voor de nieuwe zomerserie van Orgelstad Middelburg op de orgels van de Nieuwe Kerk, Oostkerk en Sint-Augustinuskerk zijn op het moment van schrijven nog in volle gang; het definitieve volledige programma zal op een later tijdstip door Orgelstad Middelburg bekend worden gemaakt.

Wat wél bekend is, is dat onze 3 (!) benefietconcerten in de Sint-Augustinuskerk die deel uit maken van genoemde concertserie zullen worden gegeven op de volgende dinsdagavonden: **9 juli, 13 augustus en 27 augustus**. Noteert u ze alvast in uw agenda?

